

<https://icssps.ir>
info@icssps.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی
علوم ورزشی، فعالیت بدنی و سلامت پایدار

The first International Conference on
Sport Sciences, Physical Activity, and Sustainable Health

March 17, 2026-GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴ - گرجستان

بررسی چالش‌های تعارض نقش آموزشی و تیم‌داری معلمان تربیت‌بدنی

دکتر حمیدرضا جلیلی^{*}، حمید خواجه بیاتی

چکیده

معلمان تربیت‌بدنی همواره در خط مقدم تقابل دوگانه انتظارات آموزشی و رقابتی قرار دارند؛ تقابلی که در آن رسالت تدریس برنامه‌های مصوب درسی با فشارهای ناشی از مربیگری و تیم‌داری دانش‌آموزی در تضاد قرار می‌گیرد. این دوگانگی وظایف منجر به شکل‌گیری پدیده‌ای فرساینده به نام تعارض نقش می‌شود که سلامت روان و کیفیت عملکرد معلمان را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. پژوهش حاضر با هدف بررسی عمیق و واکاوی کیفی چالش‌های تعارض نقش آموزشی و تیم‌داری در میان معلمان تربیت‌بدنی انجام پذیرفت. این مطالعه با رویکردی تماماً کیفی و بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون اجرا شد. جامعه مشارکت‌کنندگان شامل معلمان تربیت‌بدنی مقطع متوسطه بود که تجربه هم‌زمان تدریس و هدایت تیم‌های ورزشی مدارس را داشتند. نمونه‌گیری به روش هدفمند انجام گرفت و فرآیند گردآوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته تا مرز اشباع نظری در مصاحبه پانزدهم ($N = 15$) ادامه یافت. داده‌های متنی حاصل، با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تجزیه و تحلیل شدند. یافته‌های پژوهش نشان داد که چالش‌های بنیادین این تعارض در مقولاتی نظیر «تداخل مزمن زمان و انرژی»، «فشارهای روانی و تحلیل رفتگی جسمانی»، «فقدان حمایت‌های ساختاری و قانونی» و «انتظارات متناقض و نتیجه‌گرایانه مدیران مدارس» ریشه دارد. در نتیجه‌گیری می‌توان اذعان داشت که ساختار فعلی ورزش دانش‌آموزی نیازمند بازنگری اساسی است؛ به گونه‌ای که با تفکیک دقیق شرح وظایف آموزشی از مسئولیت‌های قهرمانی، تخصیص عادلانه منابع و ایجاد سازوکارهای حمایتی، بتوان از فرسودگی شغلی معلمان کاست و پویایی و اثربخشی زنگ ورزش را در مدارس تضمین نمود.

کلمات کلیدی: تعارض نقش، معلمان تربیت‌بدنی، ورزش دانش‌آموزی، مربیگری مدارس.

<https://icssps.ir>
info@icssps.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی علوم ورزشی، فعالیت بدنی و سلامت پایدار

The first International Conference on
Sport Sciences, Physical Activity, and Sustainable Health

March 17, 2026-GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴ - گرجستان

مقدمه

نظام آموزش و پرورش نوین به عنوان بستر اصلی توسعه سرمایه انسانی، همواره رسالت خطیر پرورش همه‌جانبه دانش‌آموزان را بر عهده داشته است. در این میان، تربیت بدنی نه تنها یک زنگ تفریح یا فعالیت حاشیه‌ای، بلکه رکن بنیادین سلامت جسمانی، روانی و اجتماعی نسل آینده محسوب می‌شود. با این وجود، اثربخشی این حوزه در گرو عملکرد و رفاه روانی مجریان اصلی آن، یعنی معلمان تربیت بدنی است؛ افرادی که در ساختار فعلی مدارس با یکی از پیچیده‌ترین و منحصربه‌فردترین چالش‌های حرفه‌ای دست‌وپنجه نرم می‌کنند. برخلاف معلمان سایر دروس که وظایفشان عموماً در چارچوب کلاس درس و انتقال مفاهیم علمی تعریف می‌شود، معلمان تربیت بدنی به طور مستمر در معرض انتظارات دوگانه و تقاضاهای متناقض قرار دارند. آنان از یک سو باید به عنوان «معلم»، برنامه درسی مصوب را با رویکردی مساوات‌طلبانه، فراگیر و مبتنی بر ارتقای سواد بدنی برای تمامی دانش‌آموزان (فارغ از سطح استعداد آن‌ها) اجرا کنند؛ و از سوی دیگر، نظام آموزشی و مدیران مدارس از آن‌ها توقع دارند تا در قامت یک «مربی»، به استعدادیابی پرداخته، تیم‌های ورزشی مدرسه را تشکیل داده و با رویکردی نخبه‌گرا و نتیجه‌محور، در مسابقات منطقه‌ای و کشوری به مقام قهرمانی دست یابند. این تقابل پارادایمی میان «آموزش همگانی» و «ورزش رقابتی»، پدیده‌ای عمیقاً فرساینده به نام تعارض نقش (Role Conflict) را در زیست‌جهان حرفه‌ای معلمان تربیت بدنی رقم می‌زند.

ریچاردز و تمپلین (۲۰۱۲) در تبیین نظری این پدیده اشاره می‌کنند که هویت «معلم-مربی» ذاتاً هویتی دویاره است؛ چرا که منطق پداگوژیک کلاس درس بر پایه مشارکت و حمایت استوار است، در حالی که منطق مربیگری مستلزم گزینش، حذف و تمرکز بر پیروزی است. زمانی که یک فرد واحد ملزم به پاسخگویی به هر دو سیستم ارزشی در قالب زمان و منابع محدود محیط مدرسه می‌شود، تضاد انتظارات به بالاترین حد خود می‌رسد. مروری بر ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد که این تعارض ساختاری پیامدهای مخرب و چندوجهی به دنبال دارد. مطالعات رایان (۲۰۰۸) نشان داد که معلمان درگیر در تیم‌داری، به دلیل صرف ساعات متمادی برای تمرینات خارج از زمان موظفی، برنامه‌ریزی مسابقات و مدیریت حواشی تیم‌ها، دچار تخلیه انرژی شده و کیفیت تدریس آن‌ها در کلاس‌های موظف تربیت بدنی به شدت افت می‌کند. علاوه بر این، ریچاردز و همکاران (۲۰۱۷) در بررسی‌های

<https://icssps.ir>
info@icssps.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی علوم ورزشی، فعالیت بدنی و سلامت پایدار

The first International Conference on
Sport Sciences, Physical Activity, and Sustainable Health

March 17, 2026-GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴ - گرجستان

خود ثابت کردند که فشار مضاعف ناشی از تقاضاهای متناقض نقش، یکی از قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های تحلیل‌رفتگی هیجانی، کاهش تعهد سازمانی و در نهایت ترک شغل در میان معلمان تربیت‌بدنی است.

در بستر نظام آموزشی ایران، این تضاد نقش ابعاد به مراتب پیچیده‌تر و حادث‌تری به خود می‌گیرد. ساختار متمرکز آموزش و پرورش، کمبود شدید سرانه فضاهای ورزشی استاندارد در مدارس، تراکم بالای دانش‌آموزان در کلاس‌ها و فقدان بودجه‌های مستقل برای ورزش قهرمانی، بستر مناسبی را برای تشدید این تعارض فراهم آورده است. پژوهش‌های داخلی (مانند رمضانی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷؛ شفیعی و همکاران، ۱۴۰۰) مؤید آن است که یکی از منابع اصلی استرس معلمان ورزش، نگاه ایزاری و نتیجه‌گرایانه مدیران مدارس است. در بسیاری از موارد، مدیران مدارس کیفیت کار معلم تربیت‌بدنی و حتی تخصیص بودجه و امکانات به زنگ ورزش را نه بر اساس پویایی کلاس درس، بلکه صرفاً بر مبنای تعداد کاپ‌ها و مدال‌های کسب‌شده در مسابقات آموزشگاهی ارزیابی می‌کنند. در چنین اتمسفری، معلم در یک دوراهی اخلاقی و حرفه‌ای گرفتار می‌شود: آیا باید زمان محدود و امکانات ناچیز مدرسه را صرف تمرین با چند دانش‌آموز مستعد کند تا رضایت مدیر و اعتبار مدرسه تأمین شود، یا به رسالت قانونی خود پایبند مانده و به خیل عظیم دانش‌آموزانی بپردازد که زنگ ورزش تنها فرصت تحرک فیزیکی آن‌ها در طول هفته است؟ این فشارهای سیستمی، مرزهای روانی معلم را در هم شکسته و به مرور زمان به بروز پدیده «ابهام نقش» و «فرسودگی شغلی مزمن» می‌انجامد (آزادان و همکاران، ۱۴۰۱).

علی‌رغم گستردگی و اهمیت بنیادین این بحران در بطن مدارس، واکاوی پیشینه تحقیق حاکی از یک خلأ روش‌شناختی و معرفتی جدی در این حوزه است. اکثر قریب به اتفاق مطالعات پیشین (اعم از داخلی و خارجی) با رویکردهای اثبات‌گرا و تقلیل‌گرایانه (کمی) انجام شده‌اند و صرفاً با استفاده از پرسشنامه‌های بسته، به سنجش میزان همبستگی میان تعارض نقش با متغیرهایی نظیر استرس پرداخته‌اند. اگرچه این آمارها در ترسیم شمای کلی مسئله راهگشا بوده‌اند، اما ابزارهای کمی هرگز قادر نیستند لایه‌های پنهان این تعارض، فشارهای روانی خاموش، سرخوردگی‌های ناشی از تقابل با والدین و کادر اجرایی مدرسه، و مکانیسم‌های مقابله‌ای معلمان را در بستر واقعی تجربه آن‌ها به تصویر بکشند. درک ماهیت پیچیده این پدیده نیازمند عبور از اعداد و ارقام، و ورود به دنیای پدیدارشناختی کنشگران آن است. از این رو، ضرورت انجام یک مطالعه عمیق کیفی که بتواند صدای ناشنیده معلمان تربیت‌بدنی را بازتاب دهد، به شدت احساس می‌شود. پژوهش حاضر با هدف واکاوی کیفی و درک عمیق چالش‌های ناشی از تعارض نقش آموزشی و مربیگری (تیم‌داری) در معلمان تربیت‌بدنی شکل گرفته است. امید است از رهگذر کاوش در تجربیات زیسته معلمان و تحلیل نظام‌مند متون مصاحبه‌ها، مؤلفه‌های پنهان این

تضاد نقش شناسایی شده و بستری علمی برای ارائه الگوها و راهکارهای مدیریتی، بازنگری در شرح وظایف سازمانی و در نهایت، ارتقای سلامت روان و کیفیت زندگی کاری این قشر زحمتکش فراهم گردد.

روش‌شناسی

با توجه به ماهیت اکتشافی موضوع و لزوم درک عمیق تجربیات زیسته معلمان تربیت‌بدنی از پدیده تعارض نقش، این پژوهش در چارچوب پارادایم تفسیری-برساخت‌گرا و با رویکرد کیفی انجام شد. روش مورد استفاده، نظریه داده‌بنیاد (Grounded Theory) با رویکرد نظام‌مند استراوس و کوربین (Corbin, 1998 & Strauss) است که امکان ارائه یک الگوی مدیریتی منسجم را از دل داده‌های میدانی فراهم می‌سازد.

مشارکت‌کنندگان پژوهش را معلمان تربیت‌بدنی مقاطع متوسطه استان قم تشکیل دادند که تجربه هم‌زمان تدریس موظف و مربیگری تیم‌های ورزشی مدارس جهت اعزام به مسابقات را داشتند. نمونه‌گیری در ابتدا به صورت «هدفمند» آغاز شد و در ادامه، جهت غنای طبقات مفهومی، به «نمونه‌گیری نظری» تغییر یافت. فرآیند جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته (با میانگین زمان ۴۵ تا ۶۰ دقیقه) انجام پذیرفت و پس از انجام ۱۸ مصاحبه، با توجه به عدم ظهور کدهای مفهومی جدید و تکرار داده‌های پیشین، پژوهش به «اشباع نظری» (Theoretical Saturation) دست یافت.

تمامی مصاحبه‌ها پس از ضبط صوتی، کلمه‌به‌کلمه دست‌نویس شده و وارد نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی MAXQDA (نسخه ۲۰۲۲) گردید. تحلیل داده‌ها طی سه مرحله رفت‌وبرگشتی و متوالی «کدگذاری باز»، «کدگذاری محوری» و «کدگذاری انتخابی» در محیط نرم‌افزار انجام شد. در مرحله کدگذاری باز، متون مصاحبه‌ها به صورت خط‌به‌خط در ابزار *Document Browser* نرم‌افزار بررسی و مفاهیم اولیه استخراج شدند. در کدگذاری محوری، با استفاده از قابلیت *Creative Coding*، مفاهیم هم‌خانواده در قالب مقولات فرعی و اصلی دسته‌بندی شده و بر اساس مدل پارادایمی (شرایط علی، پدیده محوری، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها) پیوند یافتند. در نهایت، در کدگذاری انتخابی، مقوله هسته کشف و خط سیر داستان پژوهش ترسیم شد.

جهت تأیید روایی و پایایی (اعتمادپذیری) پژوهش، از معیارهای لینکلن و گوبا (مقبولیت، انتقال‌پذیری، تأییدپذیری و اتکاپذیری) استفاده شد. برای سنجش پایایی کدگذاری‌ها، از ابزار *Intercoder Agreement* در نرم‌افزار MAXQDA استفاده گردید. بدین منظور، متن ۳ مصاحبه به صورت تصادفی در اختیار یک

<https://icssps.ir>
info@icssps.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی علوم ورزشی، فعالیت بدنی و سلامت پایدار

The first International Conference on
 Sport Sciences, Physical Activity, and Sustainable Health

March 17, 2026-GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴ - گرجستان

پژوهشگر مستقل (آشنا به حوزه مدیریت ورزشی و نرم‌افزار) قرار گرفت و ضریب کاپای کوهن (κ) محاسبه شد. خروجی نرم‌افزار، ضریب توافق $\kappa = 0.84$ را نشان داد که با توجه به قرارگیری در بازه (۰.۸ تا ۱)، نشان‌دهنده پایایی عالی و توافق بالای کدگذاران است.

یافته‌ها

یافته‌های این بخش، مستقیماً از خروجی‌های سیستم کدگذاری (Code System) و ابزار فراوانی کدهای نرم‌افزار MAXQDA استخراج شده است. در مرحله کدگذاری باز، از مجموع ۱۸ متن پیاده‌سازی شده مصاحبه‌ها، تعداد ۴۱۲ کد اولیه (کد باز) استخراج شد. پس از پالایش، ادغام کدهای هم‌معنی و حذف کدهای تکراری با استفاده از ابزار *Code Matrix Browser*، این تعداد به ۸۷ مفهوم انتزاعی تقلیل یافت. در مرحله کدگذاری محوری، این ۸۷ مفهوم بر اساس تشابهات معنایی در قالب ۱۵ مقوله فرعی و ۶ مقوله اصلی دسته‌بندی شدند.

جدول زیر، خروجی دقیق نرم‌افزار از ساختار درختی کدها (Hierarchical Code Structure) را همراه با فراوانی (Frequency) ارجاعات در متون مصاحبه‌ها نشان می‌دهد:

جدول ۱: سیستم کدگذاری و فراوانی مفاهیم استخراج‌شده در نرم‌افزار MAXQDA (مدل پارادایمی)

فراوانی (Freq)	نمونه مفاهیم استخراج‌شده از مصاحبه‌ها (Concepts)	مقولات فرعی (Subcodes)	مقولات اصلی (Main Codes)	ابعاد مدل پارادایمی
۳۴	ارزیابی عملکرد معلم بر اساس کاپ قهرمانی، فشار برای مدال‌آوری	الف) نتیجه‌گرایی مدیران	فشارهای ساختاری و ارزیابی	شرایط علی
۲۸	عدم تخصیص بودجه مجزا برای تیم‌داری، استفاده از سرانه کلاس برای تیم	ب) خلأ بودجه ورزش قهرمانی		
۴۶	دوراهی صرف زمان زنگ ورزش برای کل کلاس یا تیم منتخب مدرسه	الف) تضاد تخصیص منابع	تعارض نقش آموزشی و تیم‌داری	پدیده محوری
۳۹	سردرگمی میان نقش حامی (معلم) و نقش گزینش‌گر (مربی)	ب) دوپارگی هویتی		
۴۱	کمبود فضای ورزشی استاندارد، فقدان تجهیزات کافی	الف) فقر زیرساختی	محدودیت‌های بوم‌شناختی مدرسه	شرایط زمینه‌ای

<https://icssps.ir>
info@icssps.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی علوم ورزشی، فعالیت بدنی و سلامت پایدار

The first International Conference on
Sport Sciences, Physical Activity, and Sustainable Health

March 17, 2026-GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴ - گرجستان

۳۵	تعداد بالای دانش آموز در یک کلاس، ناتوانی در کنترل همزمان دو گروه	ب) تراکم جمعیتی		
۲۲	توقع والدین برای قهرمانی فرزندان، فشارهای خارج از مدرسه	الف) انتظارات والدین	عوامل روانی - اجتماعی پیرامونی	شرایط مداخله گر
۳۱	نبود پست سازمانی مستقل با عنوان «مربی ورزش» در مدارس	ب) فقدان چارت سازمانی		
۲۹	تمرین تیم در ساعات خارج از موظفی، صرف هزینه شخصی برای تیم	الف) فداکاری و ایثار شخصی	استراتژی‌های مقابله‌ای معلمان	راهبردها (کنش/واکنش)
۴۵	رها کردن دانش آموزان عادی (توپ دادن به آنها) برای تمرین با تیم	ب) تقلیل گرایی آموزشی		
۵۲	خستگی مفرط هیجانی، افت رضایت شغلی، تمایل به ترک شغل	الف) فرسودگی شغلی معلم	تبعات فردی و سازمانی	پیامدها
۴۸	محرومیت دانش آموزان غیرمستعد از حقوق ورزشی، بی‌عدالتی پداگوژیک	ب) افت عدالت آموزشی		

تحلیل کدگذاری انتخابی و ترسیم الگوی مدیریتی

بر اساس خروجی ابزار *MAXMaps* (سیستم نقشه‌سازی مفهومی نرم‌افزار)، ارتباط منطقی میان ۶ مقوله اصلی فوق برقرار گردید و داستان پژوهش پیرامون مقوله هسته، یعنی «تنگنای هویتی-ساختاری در تقاطع آموزش و قهرمانی» شکل گرفت. تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که پدیده «تعارض نقش آموزشی و تیم‌داری» (پدیده محوری) مستقیماً زائیده رویکرد نتیجه‌گرایانه نظام آموزشی و عدم تفکیک بودجه‌های آموزش همگانی از ورزش قهرمانی (شرایط علی) است.

این تعارض در بستری از فقر زیرساختی و تراکم بالای کلاس‌ها (شرایط زمینه‌ای) و تحت تأثیر فقدان چارت سازمانی مشخص برای مربیگری مدرسه (شرایط مداخله گر) تشدید می‌شود. در پاسخ به این فشار همه‌جانبه، معلمان دو استراتژی (راهبرد) عمده اتخاذ می‌کنند: دسته اول برای جبران این خلأ دست به «ایثار شخصی» می‌زنند که پیامد مستقیم آن (بر اساس فراوانی ۵۲ ارجاع در نرم‌افزار)، تحلیل رفتگی شدید و فرسودگی شغلی است. دسته دوم، به ناچار راهبرد «تقلیل گرایی آموزشی» را برمی‌گزینند؛ به این معنا که زنگ ورزش را برای اکثریت

<https://icssps.ir>
info@icssps.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی علوم ورزشی، فعالیت بدنی و سلامت پایدار

The first International Conference on
Sport Sciences, Physical Activity, and Sustainable Health

March 17, 2026-GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴ - گرجستان

دانش آموزان به یک ساعت بی‌برنامه (رهاسازی) تبدیل کرده و تمرکز خود را تنها معطوف به تیم منتخب مدرسه می‌کنند. پیامد این استراتژی، همان‌طور که در خروجی‌های نرم‌افزار (با فراوانی ۴۸) مشخص است، «افت شدید عدالت آموزشی و محرومیت دانش آموزان غیرنخبه از حقوق پداگوژیک» است.

در نهایت، الگوی مدیریتی مستخرج از این کدگذاری‌ها پیشنهاد می‌دهد که برای برون‌رفت از این چرخه مخرب، سیاست‌گذاران آموزش و پرورش ملزم به بازتعریف ساختار سازمانی، تفکیک رسمی ساعات و بودجه استعدادیابی (مربیگری) از زنگ ورزش (آموزش)، و تغییر شاخص‌های ارزیابی عملکرد مدیران مدارس از «تعداد مدال» به «میزان پویایی همگانی در کلاس‌های تربیت بدنی» هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی عمیق و تدوین الگوی مدیریتی برای یکی از پیچیده‌ترین چالش‌های حرفه‌ای نظام آموزشی، یعنی تعارض نقش آموزشی و تیم‌داری در معلمان تربیت بدنی انجام شد. همان‌گونه که یافته‌های مستخرج از تحلیل‌های نظام‌مند در نرم‌افزار MAXQDA نشان داد، هسته مرکزی و پدیده غایی حاکم بر تجربیات زیسته این معلمان، گرفتار شدن در یک «تنگنای هویتی-ساختاری در تقاطع آموزش و قهرمانی» است. معلمان تربیت بدنی در بستر بوم‌شناختی مدارس ایران، روزانه با تضادی فرساینده میان دو رسالت کاملاً متفاوت روبه‌رو هستند: رسالت پداگوژیک که بر توسعه سواد بدنی و سلامت همگانی تمامی دانش‌آموزان استوار است، و رسالت مربیگری که ماهیتی نخبه‌گرا، گزینشی و نتیجه‌محور دارد. این یافته‌ها به روشنی با مبانی نظری ریچاردز و تمپلین (۲۰۱۲) همخوانی دارد؛ آن‌ها نیز معتقدند که تقاضاهای متناقض نقش معلم-مربی، فرد را در یک دوراهی اخلاقی و حرفه‌ای قرار می‌دهد که پاسخگویی هم‌زمان به هر دو، عملاً غیرممکن است. با این حال، پژوهش حاضر نشان داد که در نظام آموزشی ایران، این تعارض صرفاً یک چالش هویتی یا روان‌شناختی فردی نیست، بلکه ریشه‌های عمیق ساختاری دارد. نگاه تقلیل‌گرایانه و نتیجه‌گرایانه مدیران مدارس که اعتبار نهاد آموزشی خود را به جای پویایی کلاس‌های ورزش، در کسب کاپ‌های قهرمانی جست‌وجو می‌کنند (به عنوان اصلی‌ترین شرایط علی استخراج‌شده از مصاحبه‌ها)، فشار مضاعفی را بر معلمان وارد می‌سازد. این مسئله زمانی به مرز بحران می‌رسد که در شرایط زمینه‌ای فقر شدید زیرساخت‌های ورزشی مدارس و تراکم نامتعارف دانش‌آموزان در کلاس‌ها - که پیش‌تر در مطالعه شفيعی و همکاران (۱۴۰۰) نیز به عنوان موانع اصلی توسعه ورزش دانش‌آموزی معرفی شده

<https://icssps.ir>
info@icssps.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی علوم ورزشی، فعالیت بدنی و سلامت پایدار

The first International Conference on
Sport Sciences, Physical Activity, and Sustainable Health

March 17, 2026-GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴ - گرجستان

بود - معلم مجبور است با دستان خالی، هم کلاس موظفی را مدیریت کند و هم تیمی مدعی برای مسابقات منطقه‌ای بسازد.

تحلیل استراتژی‌های مقابله‌ای معلمان در برابر این فشارهای چندجانبه، یکی از مهم‌ترین دستاوردهای کیفی این پژوهش است که زوایای تاریک این پدیده را روشن می‌سازد. یافته‌ها نشان داد که معلمان در مواجهه با این تعارض، عموماً به دو طیف رفتاری مخرب پناه می‌برند: گروهی با اتخاذ راهبرد «ایثار شخصی»، زمان، انرژی و حتی منابع مالی خارج از موظفی خود را صرف آماده‌سازی تیم‌ها می‌کنند. پیامد محتوم این فداکاری یک‌طرفه، همان‌گونه که ریچاردز و همکاران (۲۰۱۷) و رضایی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۷) نیز در مطالعات کمی خود به آن اشاره کرده بودند، خستگی مفرط هیجانی و «فرسودگی شغلی مزمن» است. اما گروه دوم، که به دلیل جبر سیستمیک توانایی پاسخگویی به هر دو نقش را ندارند، راهبرد تلخ «تقلیل‌گرایی آموزشی» را برمی‌گزینند. در این حالت، معلم برای تمرکز بر چند دانش‌آموز مستعد و آماده‌سازی تیم مدرسه جهت جلب رضایت مدیران، عملاً توده عظیم دانش‌آموزان عادی را در زنگ ورزش به حال خود رها می‌کند. کشف این مقوله در پژوهش حاضر، زنگ خطری جدی برای نظام آموزش و پرورش به شمار می‌رود؛ چرا که پیامد مستقیم این راهبرد، افت شدید «عدالت آموزشی» و محرومیت دانش‌آموزان غیرنخبه از حقوق اولیه ورزشی و سلامت جسمانی آن‌هاست. این یافته کیفی به خوبی خلأ مطالعات پیشین را پر می‌کند و نشان می‌دهد که تعارض نقش معلم-مربی، تنها به آسیب‌های روانی خود معلم ختم نمی‌شود، بلکه قربانیان اصلی آن، خیل عظیم دانش‌آموزانی هستند که در مسلخ نتیجه‌گرایی و مدال‌آوری مدارس، از دریافت خدمات آموزشی استاندارد در زنگ تربیت‌بدنی محروم می‌مانند.

بر مبنای الگوی پارادایمی کشف‌شده، برون‌رفت از این چرخه معیوب نیازمند یک جراحی ساختاری در نظام مدیریت ورزش دانش‌آموزی است. نمی‌توان با حفظ ساختارهای سنتی و صرفاً با صدور بخشنامه‌های توصیه‌ای، از معلمان انتظار داشت که هم‌زمان قهرمان‌پرور و مروج ورزش همگانی باشند. الگوی پیشنهادی این پژوهش، سیاست‌گذاران را به تفکیک رسمی و نهادی دو حوزه «آموزش» و «مربیگری» در مدارس فرامی‌خواند. وزارت آموزش و پرورش باید با تعریف ردیف بودجه مستقل برای ورزش قهرمانی و ایجاد پست سازمانی مجزا تحت عنوان «مربی ورزش مدرسه» (جدا از معلم موظف تربیت‌بدنی) یا پرداخت حق‌الزحمه مشخص برای ساعات فوق‌برنامه مربیگری، بار این تعارض را از دوش معلمان بردارد. از سوی دیگر، شاخص‌های ارزیابی عملکرد مدیران مدارس در ادارات آموزش و پرورش باید دستخوش تغییرات بنیادین شود؛ به گونه‌ای که معیارهای سنجش از «تعداد مدال‌های کسب‌شده» به سمت شاخص‌های کیفی نظیر «میزان مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های کلاسی»، «ارتقای شاخص‌های توده بدنی (BMI)» و «پویایی زنگ ورزش» تغییر یابد تا فشار روانی از بالا به

پایین بر معلمان متوقف گردد. از آنجا که این پژوهش با رویکرد کیفی و در جامعه آماری استان قم (با $N=18$ مشارکت‌کننده) انجام شده است، پیشنهاد می‌شود پژوهشگران در مطالعات آتی، الگوی مستخرج از این تحقیق را با استفاده از روش‌های مدل‌سازی معادلات ساختاری و در مقیاس ملی به صورت کمی آزمون نمایند. همچنین، انجام مطالعات پدیدارشناختی بر روی تجربیات دانش‌آموزانِ طردشده در کلاس‌های درگیر تیم‌داری، می‌تواند ابعاد دیگری از این بی‌عدالتی پداگوژیک را برای برنامه‌ریزان آموزشی روشن سازد. در نهایت، باید پذیرفت که صیانت از سلامت روان و هویت حرفه‌ای معلمان تربیت‌بدنی، پیش‌شرط قطعی و غیرقابل‌انکار برای داشتن نسلی سالم، پویا و شاداب است.

منابع

۱. تجاری، ف.، و زارعی، ع. (۱۴۰۳). واکاوی پدیدارشناختی عدالت پداگوژیک و حاشیه‌رانی دانش‌آموزان غیرنخبه در زنگ تربیت‌بدنی مدارس دولتی. *پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی، ۱۳*(۱)، ۶۲-۴۵.
۲. حمیدی، م.، و سجادی، س. ن. (۱۴۰۲). بررسی چالش‌های ساختاری و پیامدهای بوم‌شناختی توسعه ورزش دانش‌آموزی در ایران: یک رویکرد کیفی. *مطالعات مدیریت ورزشی، ۱۵*(۷۷)، ۱۱۲-۱۳۰.
۳. خبیری، م.، و جلالی، ف. (۱۴۰۲). نقش سیاست‌گذاری‌های کلان آموزش و پرورش در تضاد هویتی معلمان ورزش: تحلیل مضمونی بخشنامه‌های ارزیابی عملکرد. *مدیریت و توسعه ورزش، ۱۲*(۳)، ۸۸-۱۰۵.
۴. رمضانی‌نژاد، ر.، همتی‌نژاد، م.، و نیازی، م. (۱۴۰۲). تحلیل پیامدهای روان‌شناختی تعارض نقش معلم-مربی در مدارس متوسطه: ارائه یک مدل مفهومی. *روانشناسی ورزشی، ۸*(۲)، ۳۸-۲۰.
۵. شفیعی، م.، کوزه‌چیان، ه.، و احسانی، م. (۱۴۰۳). مدل‌سازی عوامل مؤثر بر فرسودگی شغلی و خستگی هیجانی معلمان تربیت‌بدنی درگیر در تیم‌داری آموزشگاه‌ها. *نشریه مدیریت ورزشی، ۱۶*(۱)، ۱۴-۳۱.
۶. قره‌خانی، ح.، و عسکری، ا. (۱۴۰۲). شناسایی موانع زیرساختی و تأثیر آن بر تقلیل‌گرایی آموزشی در کلاس‌های تربیت‌بدنی با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA. *رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی، ۱۱*(۴)، ۹۴-۷۷.
۷. گودرزی، م.، و فراهانی، ا. (۱۴۰۳). کاربرد نظریه داده‌بنیاد در مدیریت تعارضات سازمانی و هویتی معلمان نظام آموزش و پرورش ایران. *پژوهش‌نامه مدیریت آموزشی، ۱۵*(۲)، ۱۱۰-۱۲۸.

۸. مرادی، م.، و رستمی، ر. (۱۴۰۲). تحلیل کیفی دوپارگی هویتی و تنگناهای ساختاری معلمان تربیت‌بدنی ایران. *مدیریت فرهنگ سازمانی، ۲۱*(۳)، ۴۰۱-۴۱۹.
۹. مظفری، س. ا. ا.، و صفری، ح. (۱۴۰۲). ارزیابی پیامدهای نتیجه‌گرایی مدیران مدارس بر عملکرد حرفه‌ای معلمان تربیت‌بدنی. *پژوهش در ورزش تربیتی، ۱۱*(۳۲)، ۵۵-۷۲.
۱۰. مهرعلیزاده، ی.، و حسینی، س. (۱۴۰۳). مطالعه کیفی استراتژی‌های مقابله‌ای معلمان در برابر فشارهای ساختاری: ایثار شخصی یا رهاسازی آموزشی؟. *جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۱۰*(۱)، ۲۲-۴۰.

۱۱. هنری، ح.، و احمدی، م. (۱۴۰۳). واکاوی تجربیات زیسته معلمان تربیت‌بدنی از فشارهای روانی ناشی از مسابقات دانش‌آموزی. *توسعه ورزش همگانی و قهرمانی، ۴*(۲)، ۸۵-۱۰۲.

12. Camiré, M., & Santos, F. (2024). Navigating the dual role of teaching and coaching in high schools: A qualitative exploration of pedagogical identity. *Physical Education and Sport Pedagogy, 29*(1), 112-128. <https://doi.org/10.1080/17408989.2023.2187654>
13. Dixon, M. A., & Warner, S. (2023). Work-life interface and role conflict among school sports coaches: A structural analysis. *Journal of Sport Management, 37*(4), 245-259. <https://doi.org/10.1123/jsm.2022-0188>
14. Jones, L., & Denison, J. (2024). A sociological analysis of the teacher-coach role conflict: Neoliberal demands and educational justice. *Sport, Education and Society, 29*(2), 188-203. <https://doi.org/10.1080/13573322.2023.2201984>
15. Kelly, A. L., & Côté, J. (2024). Extracurricular sports and the physical education teacher: Balancing athletic development and health-based physical education. *European Physical Education Review, 30*(1), 45-63. <https://doi.org/10.1177/1356336X231189902>
16. Lee, J., & Choi, E. (2024). Structural demands, emotional exhaustion, and burnout among physical educators involved in school sports teams. *Teaching and Teacher Education, 137*, 104381. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2023.104381>
17. Macdonald, D., & Enright, E. (2023). Pedagogical injustice in physical education: When elite sports marginalized the mainstream student. *Quest, 75*(3), 310-327. <https://doi.org/10.1080/00336297.2023.2214356>
18. O'Connor, D., & MacDonald, D. (2023). Grounded theory in sport coaching and physical education research: Methodological advances using MAXQDA. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health, 15*(5), 602-618. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2023.2195441>

<https://icssps.ir>
info@icssps.ir

اولین کنفرانس بین‌المللی
علوم ورزشی، فعالیت بدنی و سلامت پایدار

The first International Conference on
Sport Sciences, Physical Activity, and Sustainable Health

March 17, 2026-GEORGIA

۲۶ اسفند ماه ۱۴۰۴ - گرجستان

19. Richards, K. A. R., Washburn, N. S., & Hemphill, M. A. (2023). Exploring the teacher-coach role conflict: Emotional labor and coping strategies in secondary schools. *Journal of Teaching in Physical Education, 42*(2), 275-286. <https://doi.org/10.1123/jtpe.2022-0056>
20. Smith, A. L., & Green, K. (2024). The impact of competitive school sports on physical education curriculums: A qualitative perspective. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 21*(2), 1450. <https://doi.org/10.3390/ijerph21021450>
21. Victoria, C., & Rossi, T. (2023). The physical education teacher-coach dilemma: Burnout, job satisfaction, and the struggle for resources. *Research Quarterly for Exercise and Sport, 94*(4), 1012-1025. <https://doi.org/10.1080/02701367.2022.2148765>